

‘Interlevensbeschouwelijke dialoog in OKAN-onderwijs’

Deze tekst geeft een overzicht van de CONCLUSIES die uit het vooronderzoek naar een mogelijk aanbod voor interlevensbeschouwelijke dialoog voor OKAN-klassen kwamen.

Waarom

Axcent vzw heeft als missie te werken aan dialoog en samenwerking tussen religies en levensbeschouwingen in Brussel. Dat doet de vzw ook op scholen. Met dit initiatief wilde ze onderzoeken hoe ze ook voor jongeren uit OKAN-klassen iets kan betekenen met aandacht voor volgende punten:

- hoe een context creëren waarin vragen over levensbeschouwing naar boven komen en kunnen gesteld worden;
- hoe jongeren in gesprek laten gaan met anderen die een andere levensbeschouwing / andere visie hebben dan zichzelf;
- hoe jongeren laten kennis maken met de levensbeschouwelijke diversiteit in Brussel (België, Europa) en het concept ‘vrijheid van godsdienst’.

Aandachtspunten in de rapportage

- Welke zijn de noden?
 - o Van jongeren. Waar zitten zij mee in relatie tot levensbeschouwing?
 - o Van leerkrachten. Waar worden zij mee geconfronteerd? Welke ervaringen hebben zij? Wat hebben zij nodig?
- Wat is er nodig?
 - o Aan interactie en materiaal
 - o Aan ondersteuning voor leerkrachten en scholen

Methodiek

De bronnen voor dit rapport zijn onderzoeksliteratuur en gesprekken met medewerkers van verschillende actoren die met jonge nieuwkomers werken, voornamelijk in Brussel.

- 1) Eerste fase: doornemen van literatuur en onderzoek, opzoekwerk via websites.
Ter info: specifiek materiaal dat ingaat op levensbeschouwing van nieuwkomers (jongeren of volwassenen) is moeilijk te vinden. In de Engelstalige literatuur zijn er een aantal publicaties die ingaan op de link tussen vluchtelingen en religie, de link tussen (gedwongen) migratie en religie. Enerzijds belichten ze de reactie van de ontvangende samenleving die religie definieert als het vreemde dat bedreigend is (en waarmee de vluchteling dus geconfronteerd wordt). Anderzijds gaat het over de rol van religie bij het integreren in de nieuwe samenleving.
- 2) Tweede fase : gesprekken met
 1. Inspecteurs-adviseurs en leerkrachten levensbeschouwelijke vakken
 2. Scholen met aanbod OKAN
 3. Andere: voogd en ex-stagebegeleider, team Masir Avenir van BON Agentschap Integratie en Inburgering, begeleiders opvang nieuwkomers Minor Ndako, Vluchtelingenwerk
 4. Een ‘gewezen’ nieuwkomer en gesprekken over de beleving van de jonge nieuwkomers zelf

3) Derde fase: verwerken van het materiaal en concluderend rapport Feedback op de analyse

Belangrijk bij het lezen van dit rapport

Conclusies doen altijd onrecht aan de veellagige werkelijkheid die eronder schuilgaat, de vele verschillende verhalen die elke uitspraak voeden, de vele perspectieven van waaruit een verhaal kan begrepen worden. Zo bestaat ook de OKAN-jongere niet. Op elke veralgemening zijn er ettelijke uitzonderingen.

Wat hier volgt, is een samenvatting die een aantal tendensen poogt weer te geven gevolgd door tips die in de literatuur en in de loop van de gesprekken naar boven kwamen. Axcent vzw heeft een uitgebreide versie van de literatuurstudie en de transcriptie van alle interviews.

Teenager

shutterstock.com • 1466636324

Ervaringen van en met jongeren

- Kinderen en jongeren op de vlucht hebben een **parcours** dat gekenmerkt wordt door verlies en gemis: door een breuk met hen van wie je houdt, met een land en cultuur dat men kent, mogelijks een breuk ten gevolge van geweld. Dat gaat gepaard met het verlies van referentiepunten en dus onzekerheid.

Het vertrouwen winnen is een uitdaging.

TIPS

- o *Het is belangrijk (basis) om warmte en erkenning te geven aan de eigen identiteit van de jongeren. En een context te creëren waarin aan vertrouwen gewerkt wordt*
- o *Je moet creatief zijn en maatwerk bieden: het werken met mensen is veranderlijk, niet in het minst met de jonge nieuwkomers, en dat vraagt een vorm van acrobatie en flexibel en divers-sensitief handelen.*

- **Het belang dat jongeren hechten aan levensbeschouwing**

Dat is heel individueel en soms moeilijk uit te maken.

Voor sommigen is het een ankerpunt, voor anderen voelt het eerder als een bevrijding dat religie minder dwingend is. Sommige jongeren stellen zich heel open op en anderen spreken hun landgenoten aan op het niet naleven van bepaalde regels.

Sommige jongeren komen uit een omgeving waar de eigen levensbeschouwing onder druk gezet werd (vervolgd werd). Dat maakt de band met het geloof intenser, en dat maakt het soms moeilijker om te relativieren.

Jongeren gedragen zich ook naargelang de omgeving waarin ze zich bevinden. De levensbeschouwing kan thuis belangrijk zijn en bijv. veel tijd innemen in het weekend maar ze geven dat niet altijd aan.

Uit interviews met jonge nieuwkomers komt het belang van contacten met de religieuze of etnische gemeenschap, de aanwezigheid van andere migranten naar voren.

‘Een ervaring van een jongere: in het begin speelde religie een grote rol. Hij probeerde aan te sluiten bij een vertrouwde kerk die aansloot bij zijn religieuze beleving thuis. Maar dat voelde niet helemaal goed aan: hij wilde opgaan in het geheel terwijl mensen vragen stelden over wie hij was, waar hij vandaan kwam, waarom hij hier alleen was.’

- **Binnen 1 levensbeschouwing komen leerlingen uit verschillende tradities en strekkingen.** De interne diversiteit is misschien de grootste uitdaging. Het is oké om anders te zijn maar niet altijd als je tot de eigen groep behoort. Er is controle op elkaar, wat een ander doet, straalt af op hen, vinden ze. De peer pressure is zeer groot.
- Jongeren hebben vaak geen, nauwelijks of foute kennis over de religie/levensbeschouwing van anderen maar ook niet over de eigen religie. Ze kregen die kennis dikwijls enkel via de opvoeding mee. Dit geldt meer voor jongeren uit meer conservatieve landen.
- Over **verschillende levensbeschouwingen** praten als men daar in het thuisland geen ervaring mee heeft of als er negatieve beelden leven in het thuisland, is moeilijk. Andere levensbeschouwingen hebben soms een heel negatieve connotatie (bijv. anti-semitisme werd genoemd in gesprekken). Gedragingen en uitlatingen over andere levensbeschouwingen kunnen heel negatief zijn.

- Nieuwkomers worden soms geconfronteerd met de onderdrukking die ze vanwege hun levensbeschouwing in hun eigen land ervaren en mijden binnen België gezinnen met een ander geloof uit hun thuisland. Wat als deze jongeren in dezelfde klas zitten?

TIPS:

- *Omgaan met de soms negatieve kijk op andere levensbeschouwingen is een wisselwerking tussen: 'ik hoor u', 'ik versta het', niet het gevoel geven dat ze fout zijn, fout denken maar anderzijds ook zeggen: er is ook een andere kijk, een ander idee.*
- *(van een jongere zelf) Het is nodig om de pijnpunten bespreekbaar te maken:*
 - *Jongeren hebben in eerste instantie 'neutrale' kennis nodig over andere religies. De foute kennis die ze meekregen, moet doorbroken.*
 - *Het is belangrijk dat de jongeren met verschillende levensbeschouwingen met elkaar in contact komen, dat ze in een mix terecht komen. Er mag geen belemmering zijn om elkaar als mens te ontmoeten.*
- Info over **hoe zaken werken in deze samenleving** is nodig. Deze informatie krijgen de jongeren (meestal) niet binnen de eigen gemeenschap. Ook hier is een grote diversiteit in hoe jongeren daarmee omgaan: jongeren geven aan dat we allemaal hetzelfde zijn vanbinnen, maar dat onze cultuur en religie ons andere dingen leerden over het leven. Sommige jongeren zeggen dat bepaalde dingen anders zijn in hun land. Ze zeggen dat het gewoon anders is (vb. als een meisje sport beoefent) maar oordelen niet echt. Sommige jongeren zijn dermate in overlevingsmodus dat ze teruggrijpen naar hun waarden, die waarden die hen best bekend zijn. Anderen denken dat in deze samenleving geen normen en waarden heersen.

TIPS

- *Begeleiding bij de interpretatie van wat ze rond zich zien, is nodig. De jongeren moeten als het ware de samenleving leren lezen. Bij sommigen leeft het beeld dat in België alles is toegelaten.*
- *Hou er rekening mee dat de nieuwkomers een andere voorkennis of kennis van de wereld hebben. Veel van de kennis die hier vanzelfsprekend is, is dat voor sommige anderstalige nieuwkomers helemaal niet. Hou de nodige uitleg achter de hand, voorzie indien mogelijk afbeeldingen of andere concrete informatie bij nieuwe begrippen en check in een klasgesprek hoe het met de voorkennis van de nieuwkomers gesteld is. Misschien is dat in hun land helemaal anders en kan het een interessante input zijn voor uitwisseling. Anderstalige nieuwkomers weten ook veel, maar bekijken het soms vanuit een ander perspectief.*
- *Jongeren evolueren enorm naargelang de tijd dat ze hier zijn. Het is belangrijk hen niet van bij het begin met te veel te confronteren en hen eerst tot rust te laten komen. Een vraag die we hierbij kunnen stellen: zijn een aantal negatieve uitlatingen niet het gevolg van de fase in een cultuurshock waarin de nieuwe omgeving afgewezen wordt? Ook hier werkt tijd en praten (zonder afwijzing) helend.*

KANSEN

- *Toch is er ook veel veerkracht bij de jongeren. In die zin waarschuwt Solentra voor de focus op de kwetsbaarheid van de jongeren: aandacht voor hun veerkracht is cruciaal.*

- *Jongeren houden misschien wel vast aan hun levensbeschouwing maar anderzijds staan ze ook erg open, ze willen weten wat er hier gebeurt. Ze zijn nieuwsgierig en willen leren. Een uitwisseling tussen de gebruiken van het thuisland en de gebruiken van hier, zonder oordeel, is een goede manier van werken. Het geeft de jongeren inzicht in de samenleving hier. En zij krijgen ook de kans om hun kennis te delen.*

Wat geven scholen, leerkrachten e.a. nog meer aan

- **Uitdaging voor degenen die met de jongeren werken.** Het thema levensbeschouwing komt binnen in het dagelijkse leven zoals bij gesprekken over man-vrouwrelaties, het al dan niet op weekend mogen gaan van meisjes, ... Uitdaging in deze is kunnen omgaan met meerdere interpretaties van wat religie voor elk betekent. Begeleiders, leerkrachten, hulpverleners worstelen soms met de vraag hoever ze moeten gaan in het rekening houden met de beperkingen die de jongeren aanvoeren (bijv. we kunnen niet over relaties praten want morgen is het Offerfeest) en of ze bepaalde thema's uit de weg moeten gaan. Soms accepteren jongeren enkel de autoriteit van iemand die dezelfde levensbeschouwing heeft. Niet alle teams gaan het gesprek hierover aan.

TIPS

- *Het zou goed zijn als leerkrachten (begeleiders, hulpverleners) de kans krijgen hun competenties in het omgaan met levensbeschouwelijke diversiteit te versterken*
 - *Bijv. via co-teaching kunnen leerkrachten levensbeschouwelijke vorming **laten zien** dat je samen dingen doet, dat je elkaar waardeert en dat je kan samenwerken: dat tonen is de beste les.*
 - *Voorvallen (kritische incidenten) bespreken met het team en afspraken maken, over hoe men daar als team mee omgaat*
 - *Lessen over de eigen levensbeschouwing kunnen belangrijk zijn als ankerpunt om kennis te maken met de verwarrende westerse samenleving en als veilige herkenbare omgeving.*
- Jongeren moet al een eerste fase doorlopen hebben waarin de relatie met de school en de leerkracht gevormd is, voor je de stap zet naar thema's die gevoelig liggen. **Vertrouwen, de relatie** is belangrijk om gevoelige thema's te bespreken. Die relatie is er niet altijd met de leerkracht levensbeschouwing die veel minder met de jongeren in contact komt dan de andere leerkrachten.

- Elke inhoud is een combinatie met **taal** leren. De levensbeschouwelijke vakken staan voor een bijzondere uitdaging vanwege de gelijktijdige doelstellingen van taalverwerving en andere inhoud. Nuance, abstract taalgebruik is moeilijk te hanteren.

TIP

- *Bied kansen tot interactie in een veilige omgeving. Kan samenwerking tussen reguliere leerkrachten en leerkrachten levensbeschouwing kansen bieden?*
 - *Er is nood aan contacten tussen de leerlingen in het regulier onderwijs en de leerlingen in het OKAN-onderwijs. Omwille van de nood aan sociale contacten maar ook omwille van het verwerven van taal in authentieke contexten. Ligger hier ook kansen voor interlevensbeschouwelijke verstandhouding?*
- Iemand haalde aan: een huidig probleem in de OKAN-scholen is dat er geen mix meer is in de klassen en dat er homogene groepen zijn, zoals bijv. Afghaanse jongeren die culturele en eentalige clusters vormen waarmee het moeilijker werken is.

Over de organisatie van de lessen

- Een eerste zorg is de lessen levensbeschouwelijke vorming te laten plaatsvinden. Dat is niet evident. De uren levensbeschouwing die toegewezen worden, moeten passen in het uurrooster van de lesgever en in het uurrooster van de school. Op zo een manier dat alle lessen levensbeschouwing tegelijkertijd kunnen gegeven worden. Dat lukt bijna nooit. Soms zijn er 1 à 2 leerlingen voor een levensbeschouwelijk vak en dan gaat men niet van start met het vak.
- Er is een verschil tussen vrije scholen waar leerlingen meestal in 1 klas met verschillende levensbeschouwingen het levensbeschouwelijk vak krijgen en het officiële onderwijs waar leerlingen naargelang de eigen levensbeschouwing les krijgen.
- De leerkrachten hebben specifieke competenties nodig om de lessen te geven aan OKAN-leerlingen.

‘Ervaring van een jongere: in de klas waren we met weinig christenen en voornamelijk moslims. Tijdens de les godsdienst (in een katholieke school) provoocerde de meerderheid door te stellen dat hun godsdienst superieur was. De leerkracht had hier geen verhaal tegen. We voelden ons hier als christelijke jongeren heel slecht bij.’

TIPS van de jongere

- *Er is nood aan leerkrachten die zich neutraal kunnen opstellen en het gesprek durven aangaan.*
- *Ouders betrekken is ook belangrijk, zij maken het vaak niet bespreekbaar in de opvoeding.*

Advies van de respondenten over aanbod

- Een aanbod naar OKAN is interessant, er wordt heel wat uitgewerkt voor OKAN maar de school moet dikwijls nog veel zelf aanpassen. Dat is veel werk.
- Het is belangrijk om na te gaan of leerlingen het goed begrijpen, om te bevragen. Het aanbod moet aangepast, op maat.

TIPS

- *Kom eerst eens observeren in een OKAN-klas zodat je kan rekening houden met de specificiteit van de situatie en het niveau van Nederlands*
- *Stuur het materiaal op voorhand door, werk visueel met foto's e.d., kom het zelf uitproberen en doe de nodige aanpassingen met de feedback die je krijgt.*
- Er zijn bezoeken geweest bijv. in levensbeschouwelijke huizen waarbij degene die ontvangt de jongeren aanspreekt op een manier die zij niet begrijpen of waarbij 2 klassen aanwezig waren en waarbij degene die onthaalt zich enkel richt tot de klas Nederlandstaligen.
- Het aanbod moet concreet zijn, leerlingen moeten de kans krijgen zich te uiten.

TIPS

- *Een goede voorbereiding is nodig wanneer je een bezoek of ontmoeting plant: wat wil je bereiken met je bezoek of ontmoeting, wat kan je bereiken, is de gesprekspartner goed voorbereid op de groep die komt en wat je kan en wil bereiken? De gesprekspartner moet op maat spreken van de jongeren, anders mist je bezoek of ontmoeting doel.*
- *Zorg dat leerlingen zich eerst welkom voelen, laat hen voelen dat niet verstaan mag. Oordeel niet.*
- *Niet te ver gaan zoeken, blijf bij de basis.*

Wat werkt

- Een greep uit wat men inzet in de levensbeschouwelijke vakken
 - o Verkenning van wereldgodsdiensten en basistermen.
 - o Bij christelijke feestdagen het bijhorende verhaal vertellen en jongeren vragen over hun feesten te vertellen.
 - o Bijbelteksten verhalen en link leggen naar religies van de jongeren.
 - o Verruimen van de context voor je inzoomt: bijv. ontstaansgeschiedenis van de monotheïstische godsdiensten waarin ze gemeenschappelijke zaken herkennen
 - o Wandeling met Orbit
 - o Werken met beelden (bijv. van levensbeschouwelijke feesten)
 - o Werken met beeldmateriaal is aangewezen. Er is wat materiaal voorhanden met prenten die refereren naar de grote verhalen.
 - o Creatief werken zelfs via knutselen (voorbeeld van bootjes vouwen in alfaklas om het over Jona en de walvis te hebben wat verhalen losmaakte).
 - o Uitwisseling met niet-OKAN'ers gebeurt in sommige scholen.
 - o Af en toe zijn er in scholen ILC-projecten met OKAN-leerlingen.
- Een specialist die komt spreken, wekt vertrouwen bij de jongeren.
- Gelijkenissen tussen levensbeschouwingen: diezelfde verhalen, waarden, profeten, het verband tussen de maatschappij hier en iets van jezelf: die gemeenschappelijke stam creëert verbondenheid.
De verschillen zien de jongeren wel maar aandacht geven aan het gemeenschappelijke is belangrijk.

TIPS

- o *Focus op gelijke waarden en verhalen*
- o *Het zou interessant zijn om de leerlingen naar klassen van een andere levensbeschouwelijk vak te laten gaan in de school zelf.*
- o *Co-teaching door leerkrachten levensbeschouwelijke vorming is een optie. Laten zien dat je samen dingen doet, dat je elkaar waardeert en dat je kan samenwerken: dat tonen is de beste les.*
- o *Bronnen over godsdienstvrijheid uit tradities van de jongeren gebruiken.*

Een uitspraak van een leerkracht: “Het is soms de eerste keer dat de jongeren leren over andere godsdiensten en dat ze uitgedaagd worden om na te denken en hun mening bij te stellen. Dat is een groeiproces. Het is soms mooi om te zien welke evolutie ze hierin doormaken.”

Concrete vragen

- Een zeer concrete nood is: **de juiste levensbeschouwelijke termen in de talen van de leerlingen.**
- Voor de ILC's zou het goed zijn om te beschikken over een aantal contacten die een **goede getuigenis** op maat kunnen brengen.
 - waarbij aandacht aandacht kan gaan naar bijv.
 - o getuigen die affiniteit hebben met de leefwereld van de jongeren (bijv. een jood of christen die een Perzische taal spreekt, ...),
 - o de ontmoeting die minstens zo belangrijk is als (of zelfs primeert op) de inhoud omdat ontmoeting met mensen en gemeente interesse ook beelden doen kantelen (als gedeelde taal niet voldoet),
 - o iemand die op een authentieke manier kan getuigen over zijn of haar beleving of geloof. Dat kunnen ook verschillende mensen van hetzelfde geloof zijn zodat de interne pluraliteit van de godsdiensten aan bod kunnen komen. En dit toepassen op de tijd van het jaar, bijv. het thema "vasten". Een Rooms-katholieke gelovige, een orthodoxe gelovige, een jood, een moslim, ... vertellen hoe zij vasten, wat dit voor hen betekent, waarom doet hij of zij dit, ...

Voor

